

3. Про ставки оподаткування доходів працівників, зайнятих на підземних роботах у вугільній і гірничодобувній промисловості, та зменшення податку багатодітним сім'ям: Постанова Кабінету Міністрів України № 470 від 23.06.1993 р.
4. Про структурну перебудову вугільної промисловості: Указ Президента України № 116/96 від 07.02.1996 р. Указ втратив чинність на підставі Указу Президента № 1123/2005 від 25.07.2005 р.
5. Про заходи соціального захисту працівників, вивільнюваних у зв'язку із закриттям (ліквідацією) неперспективних вугледобувних та вуглепереробних підприємств Міністерства вугільної промисловості: Постанова Кабінету Міністрів України № 623 від 28.06.1997 р.
6. Про визначення такою, що втратила чинність, постанова Кабінету Міністрів України від 28 червня 1997 р. № 623 «Про заходи соціального захисту працівників, вивільнюваних у зв'язку із закриттям (ліквідацією) неперспективних вугледобувних та вуглепереробних підприємств Міністерства вугільної промисловості: Постанова Кабінету Міністрів України № 193 від 28.02.2001 р.
7. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України № 889-IV від 22.05.2003 р.

УДК 351.741:343.985

Р.П. Позюбанов

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ УЧАСТІ ГРОМАДЯН У ЗАПОБІГАННІ ТА РОЗКРИТТІ ЗЛОЧИНІВ

Механізм правового регулювання становить собою автономну систему правових засобів, за допомогою яких здійснюється правове регулювання суспільних відносин, що дозволяє досягти необхідних результатів – стану урегульованості. Дана система (механізму) має визначені елементи, сукупне функціонування яких приводить до очікуваного ефекту.

Механізм адміністративно-правового регулювання можна досліджувати з погляду складових його правових засобів – це всього лише один із можливих варіантів його вивчення. Такий розгляд механізму у вертикальному зрізі, де його складові правові заходи розташовані у відповідному їх призначенню ієрархічному порядку. Разом з тим явищі, які досліджуються, можна розглянути й у горизонтальному зрізі. У такому разі механізм адміністративно-правового регулювання появляється у вигляді єдиного утворення, що складається з автономно-функціонуючих блоків, одним із яких є механізм правового регулювання участі негласних працівників та представників громадськості в здійсненні оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД) органів внутрішніх справ (далі – ОВС) [1, с. 28].

У складі оперативно-розшукових підрозділів ОВС найбільш численним є негласні працівники (агентура) оперативних підрозділів, які виконують розвідувальну функцію в криміногенному середовищі. Їх наявність в арсеналі ОРД багато в чому визначає її специфіку, конфіденційність і конспіративний характер.

Терміни «негласний співробітник», «агентура», «негласний (агентурний, спеціальний) апарат» у теорії та практиці ОРД застосовуються як ідентичні та збірні поняття і служать для визначення сукупності осіб, котрі систематично

допомагають оперативним підрозділам ОВС у боротьбі з правопорушеннями і злочинністю на конфіденційній основі [2, с. 132].

У ч. 1 ст. 6 Закону України «Про міліцію» зазначено, що державні органи, громадські об'єднання, службові особи, трудові колективи, громадяни зобов'язані сприяти міліції в охороні громадського порядку і боротьбі зі злочинністю [3, с. 33].

У ст. 11 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що органи державної влади, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності зобов'язані сприяти оперативним підрозділам у вирішенні завдань оперативно-розшукової діяльності.

За бажанням осіб їх співробітництво з оперативним підрозділом може бути оформлене письмовою угодою з гарантуванням конфіденційності співробітництва. Угоду про сприяння оперативним підрозділам в оперативно-розшуковій діяльності може укласти дієздатна особа. Порядок укладання угоди визначається Кабінетом Міністрів України, те саме закріплено у спеціальній інструкції МВС України, яка регламентує оперативно-розшукову діяльність ОВС України. Але на сьогоднішній день це питання щодо укладання угод з особами, які виявили бажання співпрацювати з оперативними підрозділами, залишається відкритим, бо немає постанови КМ України, яка передбачає порядок укладання угоди.

Особи, які залучаються до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, зобов'язані зберігати таємницю, що стала їм відома. Розголошення цієї таємниці тягне за собою відповідальність за чинним законодавством, крім випадків розголошення інформації про незаконні дії, що порушують права людини.

Забороняється залучати до виконання оперативно-розшукових завдань медичних працівників, священнослужителів, адвокатів, якщо особа, щодо якої вони мають вживати оперативно-розшукових заходів, є їхнім пацієнтом чи клієнтом [3, с. 122].

До негласного співробітництва залучаються дієздатні, повнолітні громадяни з відповідними особистісними якостями, здібностями і можливістю систематично виконувати завдання оперативних підрозділів щодо виявлення, запобігання, припинення і розкриття злочинів. Агент – це особа, яка відповідно до оперативно-розшукового законодавства конфіденційно співпрацює із суб'єктами оперативно-розшукової діяльності [4, с. 178]. Основне призначення агента полягає в цільовому збиранні розвідувальної інформації, перевірці первинних відомостей, а також безпосередній участі в оперативно-розшукових заходах.

Разом з тим Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», нормативні акти МВС надають право оперативним працівникам залучати до виконання як разових, так і постійних завдань представників громадськості без дотримання конспірації. Постійна чи разова допомога представників громадськості оперативним підрозділам у боротьбі з правопорушеннями та злочинністю – це специфічна форма реалізації громадянами України свого конституційного обов'язку.

Особі, яка залучається до виконання оперативно-розшукової діяльності ОВС, держава гарантує соціальний та правовий захист. Так, у ст. 13 Закону

України «Про оперативно-розшукову діяльність» зазначено, що особа, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, перебуває під захистом держави.

Співробітництво особи з оперативним підрозділом зараховується до її загального виробничого стажу в разі укладення з нею трудової угоди. Якщо у зв'язку з виконанням такою особою завдань оперативно-розшукової діяльності настала її інвалідність або смерть, на неї поширюються пільги, передбачені в таких випадках для працівників оперативних підрозділів.

У разі виникнення загрози життю, здоров'ю або майну особи, яка залучається до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності, її захист забезпечується в порядку, передбаченому законодавством [3, с. 123].

У теорії ОРД можна виділити два напрями використання агентури.

Перший напрям з погляду одержання первинної інформації досягається правильним, обґрунтованим розміщенням негласних джерел, націлених на виявлення осіб і фактів, що становлять оперативний інтерес. Цей напрям характеризується екстенсивними залученням громадян до негласного сприяння громадян. Такі джерела, які прийнято називати «об'єктовими», перебувають у стадії очікування, спостереження за оперативною обстановкою. Це стратегічний напрям; заперечувати необхідність у цьому напрямі – значить не бачити перспективи, не мати інформаційних «заділів», що забезпечують планомірне провадження у справах оперативного обліку (далі – СОО).

Другий напрям – це залучення агентів (придбання нових, використання наявних) у вирішенні конкретних завдань конкретного СОО. Цей напрям варто вважати тактичним. Він характеризується, як правило, інтенсивним використанням з чітко вираженою метою сприяючих осіб – збір фактичних даних, що забезпечують досягнення поставленої мети. Головне, що тут варто підкреслити, – використання громадян, що сприяють; це складова частина процесу оперативно-розшукового провадження, у кінцевому підсумку націлена на вирішення основних і проміжних завдань.

Зрозуміло, що досягнення цілей по СОО досягається в результаті комплексного використання всіх оперативно-розшукових можливостей (сил, засобів, методів тощо). Однак особи, що сприяють, більшість завдань вирішують самостійно, а в деяких випадках без їхньої допомоги досягти поставленої мети взагалі неможливо. Це обумовлює необхідність використання громадян, що сприяють у вирішенні оперативно-тактичних завдань як у першому, так і в другому напрямках [4, с. 189].

Залучення громадськості до виконання оперативно-розшукових завдань повинно відповідати таким вимогам:

- громадськість залучається до вирішення обмеженого кола оперативно-розшукових завдань;
- не завжди громадськість інформується про кінцеву позначку заходів;
- перед нею не розшифровуються негласні засоби й методи ОРД, джерела надходження інформації, яка стала підставою для проведення оперативних заходів;
- представники громадськості залучаються до участі в ОРД тільки відповідно до завдань органів внутрішніх справ.

Гласна допомога представників громадськості оперативним підрозділам здійснюється в таких формах:

- охорона місця кримінальної події;
- надання допомоги потерпілим від злочину;
- участь в обшуку, виїмці, обстеженні земельних ділянок, ланів з метою виявлення посівів рослин із наркотичними властивостями;
- прочісування місцевості навколо місця кримінальної події для виявлення схованок, предметів, що їх залишили (загубили) злочинці;
- участь у фізичних заходах розшуку зниклої людини, дітей, які заблукали, тощо;
- залучення до візуального спостереження в громадських місцях з використанням різноманітних технічних засобів;
- участь у контрольованих закупівлях сировини, напівфабрикатів, готової продукції на підприємствах торгівлі, харчування, різних кооперативів, СП тощо;
- виявлення фактів розкрадань державної і колективної власності;
- участь у зашифрованих перевірках фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій, установ та окремих осіб;
- документування злочинних дій;
- спостереження за неповнолітніми правопорушниками й особами, які перебувають під адміністративним наглядом;
- для виконання завдань ОРД використання за згодою громадян їхнього житла, інших приміщень, транспортних засобів і майна [2, с. 133].

Наведене дає можливість дійти висновку про те, що в Україні існує правова база, яка регламентує участь громадян у запобіганні та розкритті злочинів, але, на жаль, вона не є досконалою. Участь громадян в ОРД регламентується Законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про міліцію», спеціальною Інструкцією МВС України, а порядок укладання угоди для участі громадян в ОРД визначається Кабінетом Міністрів України. На мою думку, для правового регулювання питання залучення громадян до виконання завдань оперативно-розшукової діяльності Кабінетом Міністрів України необхідно розробити постанову, яка визначала би порядок укладання угоди з особою, що виявила бажання співпрацювати з оперативними підрозділами, а також внести додаток у спеціальну інструкцію МВС України, яка регламентує оперативно-розшукову діяльність ОВС.

Література

1. Веремеєнко И.И., Попов А.А., Шерган А.П. Социологические исследования эффективности административных санкций за нарушение общественного порядка: Учебник. – М., 1973. – С. 28.
2. Бородич Л.В. Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ: Підручник. – Луганськ: РВВ ЛВС, 1999. – Т. 1. – С. 131.
3. Збірник законів України. – Х., 2005. – С. 122.
4. Горяинов К.К., Овчинский В.С., Шумилов А.Ю. Оперативно-розсыскная деятельность: Учебник. – Нижний Новгород, 2004. – С. 178, 189.